

ראיון משלים עם פאולה וולף-קאופמן

(א) פרטים אישיים

פאולה וולף לבית קאופמן נולדה בספטמבר 1920 למשפחה ציונית מהמעמד הבינוני בדומברובה (פולין). היא גדלה בווינה, היתה חברה ב"חכלת לבן וההשומר הצעיר" וסיימה את לימודיה בב"ס תיכון ובב"ס לטקסטיל. בדצמבר 1938 עברה להכשרה בוורקדורף בהולנד, משם עברה אחרי חיסולו במרץ 1941, לאמסטרדם. באמסטרדם עברה קודם במשק בית ומדצמבר 1941 ועד לירידתה למחתרת בינואר/פברואר 1943 בבית ספר לאחיות בביה"ח היהודי הפורטוגזי (PIZ). היא הסתתרה במסגרת ה"החלוצ" במקומות שונים בהולנד ובינואר 1944 עברה לצרפת, שם עברה עם חברי המחתרת החלוצית עד למאסרה ע"י הגרמנים בקיץ אותה שנה. היא הועברה ברכבת האחרונה שעזבה את פריס לפני השחרור לגרמניה, שם עברה דרך שורה ארוכה של מחנות ריכוז ועבודה עד לשחרורה בתום המלחמה בטרזין. היא חזרה משם להולנד ועלתה באפריל 1947 ארצה במסגרת "עליה ג". היא נישאה ב-1952 היא אם לבן ולבת. היום היא נמצאת בפנסיה ומתגוררת בירושלים.

(ב) הראיון

איך היה הקשר בין החברים שהגיעו לאמסטרדם אחרי חיסול הוורקדורף? כולנו היינו מתגוררים אצל משפחות ואחד חיפש את השני, כי רק מועטים ידעו הולנדית והיינו מבודדים. בתחילה היינו חייבים להתייצב יום יום אצל הגסטאפו בבית היתומים ברחוב Rapenburg, מאוחר יותר קבלו הבנות היתר לעבודה במשק בית.

הקשר החברתי היה לפי החלוקה של ציונים ולא ציונים? לא מחפשים חבר משום שהוא ציוני אלא משום שהוא בן אדם. הקשר החברתי בין חברי הוורקדורף נשאר עד כמה שהדבר היה ניתן. אחרי הרציה של מאוטהאוזן (יוני 1941) עמדנו מול הגסטאפו בפנינת רחוב Euterpe. קודם עוד נסיתי עם לוטה בריק, להזהיר את אותם החברים שאת כתובתם היכרנו, אבל לא מצאנו איש. כעת דאינו איך הביאו אחד אחרי השני ואני זוכרת כשכבר היה שקט ולא הביאו יותר חברים, איך נכנסנו לבקש שיחנו לנו לדבר אחס ושאלנו אם נוכל להביא להם משהו וכיצד גורשנו משם. אחרי שבוע או עשרה ימים כבר הגיעו ההודעות הראשונות על מותם. בתחילת אוגוסט בקשו ממני לחזור לוורקדורף, כדי לעזור לארוז את הכל לקראת הפינוי הסופי. (עד עז נשארו עוד כשישים חברים במקום). נשאיתי כעשרה ימים, הכל נארוז ונשלח לאמסטרדם לפירמה Snoek. אני חזרתי וראיתי שזה עסק ארוך ולא ידענו כלל מה יהיה. התחלתי לחשוב שיש לעשות משהו תכליתי יותר מאשר לעבוד במשק בית. לכן התעניינתי בבית ספר לאחיות ו-Florie de Vries שעבדה קודם בוורקדורף, עזרה לי להתקבל. אם כן עברתי ל-PIZ וקשה לאומר שהיה לי קל עם. ראשית, ראו בי גרמניה ולא יהודיה. שנית לא הייתי

"פורטוגזית" אלא אשכנזית, מינוס גדול מאוד. אבל הגרוע ביותר, דבר שאין לו כפרה, שהייתי ציונית. ברם היה לי די קשה.

מתי חשבת בפנים הראשונה שצריך לרדת למחתרת? מול בה"ח היה הבית של גברת לאופר ב-Plantage Franscheelaan שם היו הצעירים מ"צריך הנוער" בוורקדורפ מאובסונים, "הילדים" לפי שקראנו להם. כאשר חלק מהם קיבל את צווי ההתייצבות ה-Aufrufe הראשונים לעבודה במזרח הייתי בדילמה. אם כולם הולכים גם אני אלך. הייתי לבדי, איד אסתוד? ואז החלו ויכוחים מה לעשות, כי משוכנעים היינו שלוקחים אותנו לעבודה; אנשים צעירים ובריאים שלמדו לעבוד. אינני יודעת באיזה נקודה צפה המחשבה לא ללכת, ואם יש לאדם צעיר האפשרות, אז הוא צריך לעשות משהו נגד הגרמנים ולא ללכת לפי פקודתם. המחשבה הראשונה הייתה להתנגד, איך לעשות זאת, אף אחד לא ידע. אבל בינתיים לקחו לנו הטלפונים והנחיתו כל המגבלות על היהודים שהקשו על הקשר ההדדי ועם העולם החיצון. ענדתי אז כבר את הטלאי הצהוב ולא היה הרבה קשר עם החברים. היה לי קשר רק עם הבית ב-"Plantage" שנמצא בקרבת מקום, עם לוטה בריק וכולי אקהרד, שעבדו ב-Apeldoorn ועם קודט ריילינגר ועם Nep (הברטס קאמפ) שנמצאו באותו זמן אצל איכרים ואפילו שלחו לי חבילות. דברנו על כל העניין רק בין הבנות בבה"ח. בכל האזור היה רק שלפון אחד, זה שבבה"ח ועוד אחד ב-"Expositur". השתלנו אז, כמה תלמידות, חברות בתנועה החלוצית, להכנס במדים ולעזור עד כמה שאפשר ובראש וראשונה לוודא, אם מישו מהחברים נתפס והגיע לשם. במקרה זה הודענו מיד ל-Expositur (לשכת הקשר של היודנראט עם ה"מרכז להגירה יהודית") וזו הצליחה לפעמים להוציא כמה מהם משם.

ההחלטה, לא ללכת ולהסתתר הייתה אם כן ההחלטה האישית שלך בלבד? קודם רציתי ללכת עם כולם עם הקריאה הראשונה. אחריכן עשיתי רגע חושבים. דברנו על זה והיו המון ויכוחים. אחרי שהוסדרט ירד למחתרת ובהשפעתו של קודט ריילינגר הגעתי למסקנה לא ללכת. לא אעבוד למען הגרמנים ואני לא אחזק להם שיתחפסו אותי. מכרתי את הטבעת של אמי וקניתי בעזרתה של Bep Nieweg תעודת זהות.

חברי הוורקדורפ באמסטרדם שנעצרו לצוים, נשאו זאת מפני שהאמינו שזה מחנה עבודה והענינו לא כ"כ נורא, אז גם מחוסר אלטרנטיבה?

ראשית אף אחד לא חשב אז על הסתתרות. לא נשארו כ"כ הרבה מחברינו באמסטרדם. קרוב לשישים נלקחו לפני כן למאוטהוזה וטשים הנוספים שנשארו עד אוגוסט בוורקדורפ הלכו עם חיסולו הסופי ישירות לאיכרים. היו רבים שגם לא היה לי קשר אחס. למשל עם קבוצת "Gross Breessen" לא היה לי שום קשר, כי זה לא היה הקו שלי. הם היו אנטי ציונים מובהקים בנוסח "אנחנו הגרמנים". היו המון חברים שהיו פליטים בלבד וראו את עצמם ככאלה. גם אחס לא היה לי שום קשר. הקשר העיקרי שלי היה בכל זאת עם יוצאי תנועות הנוער, Werkleute,

הבונים, מכבי הצעיר וכמה מהלא ציונים או כאלה שעזבו את סניף החלוץ אבל היו נספחים מבחינה חברתית.

ז.א. שימכו מאלה שלא הכרת כ"כ היו גם כאלה שהלכו מחוסר ברירה? גם מחוסר ברירה אבל גם לא חשבו כ"כ על אלטרנטיבה, לפחות לא בתחילת יולי 1942.

מתי התחילו לחשוב על כך? אני בעצמי באתי למסקנה שאשאר עד כמה שאפשר בבית החולים, כי היתה לי "Sperrre" שסיפקה בינתיים הגנה טובה, ולהבא נראה איר הדברים יתפתחו.

מתי קניית את חנויות הזהות? בסוף 1942. יום אחד חזר קורט לאמסטרדם מהאיכר ויכולנו לדבר על זה. באותו זמן בית החלוץ ב-Tolstraat היה כבר קיים. רות סלמונו עבדה במחסן בגדים של בית החולים ולילה אחד לקחו אותה יחד עם אנה דריפוס. הייתי תמיד בקשר עם ה-Expositur וציצלו לי משם לביתה שלפחות יעשו משהו למענה מאחר והיא עובדת המוסד. זה היה בשעה שלוש לפנות בוקר והלכתי להעיד את המנהלת שתדאג לשיחרורה והיא סירבה. הדבר חיזק אותי בדעתי שאסור לתת להם. אחריכו קרה הענין באפלדורן (פנוי המוסד לחולי נפש ושליחתם יחד עם העובדים). אז קורט הגיעה ואמר שעלי להסתגר, כי אותו דבר עלול לקרות ביותר בתי החולים היהודיים. הוא סידר לי רשיון נסיעה למשפחה ב-Dieren. נסעתי לשם במדים עם הרשיון ואח האיכר חיכה לי בתחנת הרכבת ולקח אותי לכינת לילה. למחרת באו לקחת אותי למקום המחבוא הראשון שלי ומשם עברתי בעוד מספר מקומות.

נחזור רגע לאמסטרדם. מה את יכולה לספר לי על עבודתו של Karli Oroszlan? הוא עבד ב-Expositur מההתחלה אבל אינני זוכרת בדיוק מה עשה שם. עבודתו היתה במסגרת היודנראט עד לחיסולו בספטמבר 1943 ואז ירד למחתרת ועבד שם יחד עם לני (אישתו) עם כל הקשרים, הרשיונות והמידע שהיה לו.

ברזון שהחליף את אבל הרצברג כמנהל הוורקדורפ, עסק בעבודה מחתרתית כלשהי? הוא היה אחראי על הוורקדורפ וגם על כל חבריו שהיו באמסטרדם. על עבודה מחתרתית שלו, לא ידוע לי. פגשתיו פעם בחשמלית כששנינו היינו ללא טלאי צהוב. היה לו בית חדושת בברצלונה והוא נתן הוראה שכל החברים שעברו את הפרינאים יקבלו עזרה מבית החדושת ויקשרו אותם עם ה-Joint.

הוא עשה דבר מה בקשר להסתחרות בהולנד? שמעתי שהוא עזר אבל אינני יודעת עד כמה והיכו. באו אני רוצה להוסיף שבאשר היינו באמסטרדם עוד לפני פעולת מאוטהטאון היה קיים מוסד שנקרא ה-Werkdorpstraad (מועצת חברי הוורקדורפ) שהקיף ב-10-12 חברים ואני ביניהם. קראו לנו מטעם ה-Stichting, הדרושת האחרית על הוורקדורפ. גב. van Tijn והאדון רוזנברג ניהלו את הישיבה. הם הודיעו לנו שלא נתפלא אם הגסטאפו יבוא לקחת אותנו, כי יש לנו סבויים

טובים לחזור לוורקדורף. הם מסרו את רשימותיהם של כל החברים שבאמסטרדם עם כתובתיהם של המשפחות אצלו התגוררו לגסטאפו וזו באה לאסוף אותם ברציה של מאושהאוזן על פי הרשימה הזאת. הדבר כואב לי עד היום.

אחרי נידונים בין מקומות מסתור שונים הגעתי לבסוף למשפחת חריטסן Gerritsen בהארלם. מדוע עברת משם לצרפת? באחי לפרנץ במקום מעבר בביכול. התחלתי לעזור לו בכל מיני דברים קטנים שיכולתי לעשותם. הוא אז עבד עדיין במנהל באיזה בית חרושת ועל יד זה החל כבר "לטפל" בתעודות זהות. מאוחר יותר עזב את עבודתו והחל לעבוד כפקיד במשרד הפנים, מה שהקל עליו להשיג מסמכים. בתוקף תפקידו ביקר גם את יופ ווסטרולי ב-Vught. בנוסף לזה היה שם גם משק בית עם שני תינוקות. אני אז הסתובבתי כבר חופשית הודות לכוב יאסה (Sob Jesse) ואישתו שהיו חברים של פרנץ ועזרו לנו המון. בוב עשה אותי ליגאלית בהיותו עובד במשרד הפנים. הוא דאג לרישומי בהארלם עם כל הדקע המתאים. אבי היה הולנדי, אמי גרמניה ובר קבלתי תעודות אמיתיות על שם Els Visser. הייתי כה חופשית שהיה לי קשר עם שני שכנים, אחד ב-NSKK ושני שעשה עסקים שחורים עם הגרמנים והיחידים בכל הסביבה שהיה לו טלפון ושגם יכולתי אני להשתמש בו. קודם היו אצל פרנץ אמיל וינדמילר, לורה סיוקונד (צימלס) והאנון. כאשר הגיעה נורברט, אחרי ששחררהו מבית החולים עזבו לורה ואמיל לצרפת ומאוחר יותר לספרד, האנון עבר לרוטרדם ואני נשארת לבדי, לטפל בו. הוא שכב במיטתו מתחת לגג ואיש מהנכנסים לבית לא ידע על המקום מלבד הרופא שבא לבקרו מידי פעם. כבר אז הוא לא היה בסדר מבחינה נפשית רק שאיש לא ידע על כך.

נדמה לי שהוא נפגע בעמוד השידרה? הדבר לא היה כל כך רציני אבל לקחו אותו לבית החולים וכשהיה ב-Wilhelmina Gasthuis קיבל מחלת ילדים מדבקת ונמצא בבידוד כששני סוכני גסטאפו שומרים אליו. שתי אחיות שהיו קשורים ליחידה לוחמת של המחתרת ההולנדית (ה-Knokploeg) הוציאו אותו ומלבדינו איש לא ראה אותו. הוחלט אז שאלך לצרפת שגם שם יש מספיק מה לעשות. עברתי לבלגיה עם Tinus Schabbing ושם קבלתי Marschbefehl צו תנועה שבעזרתו נסעתי לפריס.

כעת ינואר 1944 בפריס. מה עשית מכאן ואילך? קודם לא עשיתי כלום. היו שם לולי (אקהארד), קורט, וילי (ארנסט הירט) וציפי (אלפרד פרנקל). קורט נסעה באותה תקופה הכור ושוב להולנד, ומקס (וינדמילר) הביא את משה(לנדה) לפריס. ציפי נסעה לאיטליה ואני קבלתי בינתיים עבודת בלדדות כגון "הביאי את זה, שני לשם" וכ'. כולם גרו בבתי מלון שונים בנפרד. בערב אחד ביקרנו כולנו באופרה ונדברנו שלמחרת כולנו ניפגש עם לולי שהיא הייתה למעשה המקשרת בין כולם וכל התעודות והחותמות היו אצלה או לפחות היא ידעה את מקום המצאן. אני לא ידעתי אז אפילו היכן שהיא גרה, רק ידעתי שזה בקרבת מקום. אני ומשה

היינו צריכים לקבל מסמכים חדשים כי צווי תנועה כדוגמה, תוקפו היה רק למשך זמן מוגבל. היינו צריכים להפגש עם ציפי, וילי, קורט וכולי. חיכינו, נעשה כבר צהריים ואיש לא הגיע לפגישה. זה היה סימן לא טוב ולא ידענו מה לעשות. אם נתפסו או יעלו גם עלינו, כי איש לא יודע כמה זמן יוכלו לעמוד בחקירה ולא רק תעודות אלא גם נשק נמצא בחדרה של לולי. אחרי הצהריים התקשרנו עם אחד הצרפתיים, Le Blond והיה אצלו גם Duffsch (דוד נייס). שניים אלה עלו לחדרה של לולי, מצאו שם הכל הפוך ובתוך עתון ישו נמצאה חלקה של חוחמת. אז ידענו שהכל אבוד. התחלנו לחפש קשר עם הצרפתים שהם יוודאו היכן הם. אסרו אז את קורט, וילי, ציפי, לולי וסוזי הרמן שנקלעה במקרה לשם. אחרי כמה ימים הודיעו לנו שהם נמצאים ב-Drancy (מחנה השילוח) ואחרי זמן נוסף נודע לנו שהם לא שם אלא ב-Fresnes. בינתיים מקט חזר. היה קושי לתפוס אותו בעוד מועד כי הרכבות טוב לא נכנסו לתוך העיר מאחר וכל התחנות הופצצו. חיפשנו בכל מיני תחנות משנה עד שמצאנו את מקס שממנו שמענו שבאותו הזמן תפסו גם חלק מהחברים שעבדו בהולנד, מנחם, מרים וכ'. לא היו לנו לא תעודות, לא כסף ורק הפחד שיעלו עלינו. באותה תקופה היו גם הנס ארליר ואווה בפריס. הנס אמר לנו שרצוי שנעזוב את פריס לזמן מה. היה לו עוד Maraschbefehl אחד והוא רשם את ארבעתינו עלי. נסענו ל-Limoges ושם החלטנו שאני אגש ל-Wehrmacht ואבקש עבודה.

עבורתם של החברים הפעילים בצרפת היתה מכוונת להוציא מירב החברים מהולנד לצרפת ובמידת האפשר משם לספרד. לשם כך נעזרנו בצרפתים ולמטרה זו בלבד.

אם כן לשם מה החזקתם נשק?

בזמן שהייתי עוד אצל פרנץ הייתה כבר המגמה לגרום לנאצים עד כמה שיותר נזק. אני מדברת בשמי ולא בשם הקבוצה. הרגשתי היתה שבמוקדם או במאוחר יתפסו אותנו ממילא, כי כמה זמן אפשר כבר להמשיך בצורה כזאת. הזמן שנותן לי אני רוצה לנצל כדי לעשות מקסימום של נזק. זאת היתה דעתי האישית אז. בהארלם היה לי גם קשר עם קבוצות אחרות, עם אנשים שישבו במקומות רגישים מאוד ועשו עבודה נהדרת. היו לי קשרים עם אחדים מהם והיכן שיכולתי עזרת להזיק.

דעתך זו היתה באותו הזמן גם דעתם של יתר החברים? אינני בטוחה, אבל אני חושבת שלחלק גדול כך. המטרה הראשונה היתה להעביר עד כמה שיותר חברים לספרד ואם אפשר ארצה. אבל על יד זה יש אפשרות לעשות עוד משהו וזה התחזק אצלי אחרי שנתפסו. גם קורט הלך בכיוון זה. נחזור ל-Limoges. בקשתי אצל ה-Wehrmacht לראות את המפקד, אמרתי שאני מהולנד, שעבדתי ב-Rouen ואחרי ההפצצות ברחתי משם ומבקשת עכשיו לעבוד כאן, כי ידעתי שב Rouen כבר לא ניתן לברר שום דבר. פרט לתעודה זוהת הולנדית לא היה לי שום דבר אישי, יתר המסמכים היו אצל הנס שחיכה בינתיים יחד עם אווה ומטה בבית קפה. המפקד

היינו צריכים לקבל מסמכים חדשים כי צווי תנועה בדוגמה, תוקפו היה רק למשך זמן מוגבל. היינו צריכים להפגש עם ציפי, וילי, קורט ולולי. חיכינו, נעשה כבר צהריים ואיש לא הגיע לפגישה. זה היה סימן לא טוב ולא ידענו מה לעשות. אם נתפסו אז יעלו גם עלינו, כי איש לא יודע כמה זמן יוכלו לעמוד בחקירה ולא רק תעודות אלא גם נשק נמצא בחדרה של לולי. אחרי הצהריים התקשרנו עם אחד הצרפתים, Le Blond והיה אצלו גם Duffsch (דוד נייס). שניים אלה עלו לחדרה של לולי, מצאו שם הכל הפוך ובתור עתון ישו נמצאה חלקה של חותמת. אז ידענו שהכל אבוד. התחלנו לחפש קשר עם הצרפתים שהם יודאו היכן הם. אסרו אז את קורט, וילי, ציפי, לולי וסוזי הרמן שנקלעה במקרה לשם. אחרי כמה ימים הודיעו לנו שהם נמצאים ב-Drancy (מחנה השילוח) ואחרי זמן נוסף נודע לנו שהם לא שם אלא ב-Fresnes. בינתיים מקט חזר. היה קושי לתפוס אותו בעוד מועד כי הרכבות טוב לא נכנסו לתוך העיר מאחר וכל התחנות הופצצו. חיפשנו בכל מיני תחנות משנה עד שמצאנו את מקס שממנו שמענו שבאותו הזמן תפסו גם חלק מהחברים שעבדו בהולנד, מנחם, מרים וכו'. לא היו לנו לא תעודות, לא כסף ורק הפחד שיעלו עלינו. באותה תקופה היו גם הנס ארליך ואווה בפריס. הנס אמר לנו שרצוי שנעזוב את פריס לזמן מה. היה לו עוד Marschbefehl אחד והוא רשם את ארבעתינו עליו. נסענו ל-Limoges ושם החלטנו שאני אגש ל-Wehrmacht ואבקש עבודה.

עבודתם של החברים הפעילים בצרפת היתה מכוונת להוציא מירב החברים מהולנד לצרפת ובמידת האפשר משם לספרד. לשם כך נעזרנו בצרפתים ולמטרה זו כלבד, אם כן לשם מה החיזקנו נשק?

בזמן שהייתי עוד אצל פרנץ הייתה כבר המגמה לגרום לנאצים עד כמה שיותר נזק. אני מדברת בשמי ולא בשם הקבוצה. הרגשתי היתה שבמקום או במאחר יתפסו אותנו ממילא, כי כמה זמן אפשר כבר להמשיך בצורה כזאת. הזמן שנותר לי אני רוצה לנצל כדי לעשות מקסימום של נזק. זאת היתה דעתי האישית אז. בהארלם היה לי גם קשר עם קבוצות אחרות, עם אנשים שישבו במקומות רגישים מאוד ועשו עבודה נהדרת. היו לי קשרים עם אחרים מהם והיכן שיכולתי עזרתי להזיק.

דעתי זו היתה באותו הזמן גם דעתם של יתר החברים? אינני בטוחה, אבל אני חושבת שלחלק גדול כן. המטרה הראשונה היתה להעביר עד כמה שיותר חברים לספרד ואם אפשר ארצה. אבל על יד זה יש אפשרות לעשות עוד משהו וזה התחזק אצלי אחרי שנתפסו. גם קורט הלך בכיוון זה. נחזור ל-Limoges, בקשתי אצל ה-Wehrmacht לראות את המפקד, אמרתי שאני מהולנד, שעבדתי ב-Rouen ואחרי ההפצצות ברחתי משם ומבקשת עכשיו לעבוד כאן, כי ידעתי שב Rouen כבר לא ניתן לברר שום דבר. פרט לתעודה זהות הולנדית לא היה לי שום דבר איתי, יתר המסמכים היו אצל הנס שחיבה בינתיים יחד עם אווה ומשה בביח קפה. המפקד

הציע שאהיה מקשרת עם קבוצת פועלים צרפתיים שאתם לא מסתדרים הכי טוב. עניתי שאני מצטערת שהצרפחית שלי לא מספיק טובה ושחשבתני על עבודת מזכירות או דבר דומה, אני מדפיסה ויודעת קצרות. אז הוא אמר לי: "החבר שלי מחפש כבר מזמן מזכירה בואי נסע אליו". הוא לקח אותי במכונית שלו, החברים בבית הקפה ראו אותי ולא ידעו מה פשר הדבר. הוא נסעה איתי ישר לגסטאפו ושם המפקד שאל מה אני יודעת, איך הגרמנית שלי ומתי אוכל להתחיל לעבוד. עניתי שחפצי בפריס ועלי לקחת אותם ובינתיים באתי רק להתעניין. הוא מסר לי את גובה המשכורת והבטחתי שבעוד שלושה ימים אחזור. ניתנה לי אישור על קבלתי לעבודה, ככתובת בפריס מסרתי "דואר שמור" ואחרי זה החזיר אותי למקום הקודם. זה היה כ"כ פשוט ובדרך חזרה הגענו למסקנה שאני יכולה לעשות אותו הדבר גם בפריס. הוס כתב על פיסת נייר שאני באה מ-Rouen אחרי ההפצצה, שאני הולנדית ומחפשת עבודה והוסיף חותמת וחתימה. עם נייר זה פניתי לבנין של כוח אדם של הגסטאפו ב-Avenue Foch. בחנו אותי בקצרות ובידיעת השפה והתחלתי להדפיס. נכנס איש ה-SD ושאל מי אני. אמרו לו שהוא אמר שאבוא אליו. היה ויכוח ביניהם וגם אני רציתי בעצם למחלקה אחרת לגמרה אבל איש ה-SD ניצח. הוא היה מנהל מחלקת הבנוי של ה-SD, Obersturmbannführer Otto Eichner. הוא אמר לי להתייצב למחרת בשעה שמונה בבוקר באותו בנין, ונתן לי מסמך, שאפשר לי לקבל חדר במלון ב-Blvd. Clichy בקרבת בית הקברות Pere Lachaise ששם התגוררו בנות שעברו במשרדי ה-Wehrmacht, הגסטאפו וכ'. קבלתי פנקס תלושי אוכל לחדר האוכל של הקצין ה-SD. במקום העבודה הקצו לי חדר עם טלפון וארון ברזל, שם נתברר מאוחר יותר היו כל ההתכניות. נתברר שעבודת המשרד היתה מכוונת ל-"OT" לארגון Todt ובנוסף לכך עבדו עם קבלנים צרפתיים שהפכו וילוח ל-"Inoffizielle Dienststelle" כלומר התקינו במרחף סורגים וכל מיני פטנטים לחקירות. נסעתי עם המפקד לביקורת במבנים השונים והכרתי מקומות אלה מאוחר יותר גם מבפנים. אחרי כמה זמן ביקש המפקד שאסדר את הארון, קבלתי את המפתחות שנשארו אצלי ומצאתי שם דברים מעניינים מאוד. (זה היה כבר אחרי הפלישה). כל יום קבלתי את פקודות היום שהייתי חייבת לחתום עליו כאישור שקראתי אותו. פקודות היום מסרו מידע על תעודות שפגה תוקפן או חדשות שנדרשו מכאן ואילך ביטול חופשות וכ'. כל השנויים האלה עברו דרכי ויכולתי למסור את תוכנו לכל מי שצריך. זה היה באפריל 1944 זמן קצר אחרי שהחברים נחפסו.

מדוע חיפשת דווקא עבודה בגסטאפו? ב-Limoges נקלעת לשם במקרה, אבל למה פריס? היו גם משרדי צבא רגילים! נודע לנו שהחברים ב-Fresnes וזה היה כלא של הגסטאפו. אני קיוויתי איכשהו להגיע למחלקה, שם ניתן לעמוד על המתרחש שם. אבל לא הצלחתי. הגעתי למחלקת הבנוי ושם למדתי מה הפירוש של Inoffizielle Dienststelle מה ואיך קורה שם. קבלתי Ausweis מסמך, אבל לעצמי בלבד. לא היתה לי גישה לשום מיסמך חוץ מלנייר להדפסת מכתבים בלנו

של ה-SD. סידרתי את הארון ומצאתי תכניות בנוי שבעלי הברית יכלו להיות מעוניינים בהן.

זה היה יכול לגרום נזק לגרמנים אבל למעשה לא קידם במאומה את העניין שלנו
שלנו לא. מסרתי את התכניות ללונדון דרך Wim van Eekers, שהיה המקשר של המחתרת ההולנדית עם לונדון. קשר זה נוצר דרך קארלי.

הייתה לתנועה יחרון כלשהו מהקשר הזה? מקובל שבמקרים אלה יש Quid pro quo!
זה היה רק קשר חד צדדי, מסרתי את התכניות לכל מי שיכולתי. גם לאלה, גם לקמוניסטים שהיה לי קשר עם קבוצת סטודנטים קומוניסטים ב-Sorbonne דרך סימון לויט. מסרתי לכל אחד שרק רצה. היו כאן תכניות של V1 ו-V2 של הבונקר ב-Bois de Boulogne שקבלתי אישור מ-Wim על הצלחת הפצתו.

Wim van Eekers ישב בהולנד? הוא נסע הלך ושוב, אבל הוא היה אחד מהמיסדים
של Stichting 1940-45. בינתיים, בעת שהייתי בהולנד, נוצר קשר עם פרופסור מאוניברסיטת קלן - שהיה קשור עם איזה קבוצה מחתרתית גרמנית - דרך אחיה שח אחת האחיות שעזרו לנוורברט, שלמד בקלן.

בזמן שנכדת בגסטאפו נסעת להולנד "לחופשת מולדת" או מטעם המשרד
הזמן איש לא היה יכול לנסוע מאחר וכל החופשות והתעודות בוטלו. רק במקרה של נשאיון. Cor כתב לי אז מכתב לוהט שהוא עומד להתגייס ל-NSKK וברצונו לפנינו להתחתן. הלכתי עם מכתב זה לבוס שלי שהיה מאוד נרגש והלך לממונה עליו Kraus, שצוטט מאוחר יותר במשפט איכמן. זה היה בבוקר בשעה שמונה וחצי בערך. בשעת הצהריים היו לי כל האישורים והתעודות הדרושות ובנוסף לכך מתנה לחתונה ואיחולים לבביים ונסעתי. נסעתי אז על מנת להעביר מהולנד את כל המסמכים והכספים ש-Cor השיג, להעביר אינפורמציה להולנד וכן לשמור על הקשר עם הולנד. באותה הזדמנות הכרתי אז את הפרופסור שהצליח להוציא אנשים אחדים מאושוויץ, כולל את אישתו שהיתה "רבע" יהודיה. הוא רצה שאעבוד באושוויץ והבטיח שיסדר זאת. קבענו תאריך, כי אז כבר ידעתי שבגסטאפו לא אחזור לעבוד וחזרתי בינתיים לפריס. Cor יצר בינתיים קשר דרך הקבוצה הצרפתית עם שני סוכנים של ה-Intelligence ה-SIS.

כאשר חזרת לפריס, לא חזרת יותר לגסטאפו? לא. חזרתי רק למלוו להוציא את החפצים שלי. לא היו לי תעודות נישואין, נשארתי יותר מדי זמן בהולנד וכל העסק כבר לא היה נראה לי מספיק בטוח. חוץ מזה רציתי לעבוד על עניין אושוויץ שחפס אותי. חזרתי למקס(Cor) שקיבל מ-Henry Pothoryles את שמותיהם של שני הסוכנים האלה שהיו מוכנים לעזור לנו להוציא את החבדים מ-Fresnes, דבר שבגר רצינו לעשות קודם.

מי היו הסוכנים האלה, צרפתים? לא. זה היה Karl (Charles) Rehwein וינאי, בר לפחות הוא אמר לי ו-"Lydia"(Olga Tscherswinsky) שהייתה חיה בפריס והיתה

בנראה מצאצאי הרוסים הלבנים. Henry המליץ עליהם שהם מאה אחוז בסדר ושיש להם קשרים פנטאסטיים. פגשנו אותם ומיד היתה לי הרגשה מאוד מוזרה. בדיכ בשאחה פוגש אדם יש לך איטואיטיבית חוש להאמין או לא להאמין לו. ראשית הם עמדו על כך לא ללכת למקום, שקבענו. הם בחרו במקום אחר ב-Quatier Latin. דברנו אתם גלויות והם השיבו שקשרים עם Fresnes בטוחים במאה אחוז, אבל שהם רוצים גם משהו בתמורה. הסכמתי ונחתי להם את השרטוט של ה-V1 כ"מיקדמה ואם הדבר יצליח יקבלו עוד. הם ידעו שאני עבדתי במחלקת הבנוי של ה-SD וחשבו שאני עדיין עובדת שם. בינתיים נכנסה למקום קבוצת אנשים שהתנהגו בצורה מאד מוזרה. הם צעקו ושרו בכל רם וכשאני הסתובבתי להסתכל אליהם אמרו לי הסוכנים אלה בטח מהרוסים דאז. הם שרו שירים בגרמנית כגון "Im Keller fiel die Lampe um". Lydia לא הכירה זאת אבל אני הכרתי. מכל הענין הזה נדף ריח לא טוב. Cor קבע אתם פגישה נוספת על מנת לקבל תשובה. אחרי כמה ימים קבלנו באמצעותם מכתב ארוך מקורט בהולנדית שבחלקו היה כתוב באותיות גוטיות. אמרתי ל-Cor "אתה רואה שזה מסריח". הוא התקשר פעם נוספת עם Henry וזה אמר שזה "מאה אחוז" בסדר. בקשתי מ-Cor להתקשר פעם נוספת כי זה לא היה נראה לי. לפני שקבלנו את התשובה ניסינו Cor ואני לבקר ב-Fresnes ביום בוקר ואז המקום היה סגור למבקרים משום שלאסירים משום חנוכה, אני לא יודעת למה. הגיעה התשובה ופגשנו עוד פעם את Charles ו-Lydia ובזמנות זו אמרתי להם שאני לא אהיה משום שאני נוסעת להולנד. אז Charles ביקש ממני למסור למישהו עם סימן היכר מסוים מכתב בתחנת רכבת בהולנד. קבענו שלפני שאני אסע נפגש ב-Place de la Republique ושם ימסור לי אותו. פגשתי אותו בשעה הידועה, הוא מסר לי את המכתב, הושיט לי את ידו ואיחל לי נסיעה טובה. הוא חצה את הכביש ובאותו רגע שהתחלתי לרדת במדרגות ה-Metro תפסו אותי מאחור "Endlich haben wir Sie, Fraeulein Visser" (סיום תפסנו אותך, העלמה פיסר) חשבתי עוד שזו בדיחה של הצרפתים, הם עשו לפעמים בדיחות כאלה, הסתובבתי ואמרתי "Ausweise bitte" (נא להודות). באותו רגע קבלתי את המכונת הראשונות על עצם החוצפה. זו היתה שנת הצהריים והכיכר היה מלא אנשים והחלו צעקות. אחד מחזיק לי את הידיים מאחור מעל הגב שניים תקעו לי משני הצדדים אקדח בתור הצלעות וכך הובילו אותי דרך הכיכר אל המכונית שנחתה באחד הרחובות הצדדים. גיבורים גדולים, זרקו אותי לתוכו והבאנו אותי ל-Inoffizielle Dienststelle. אז עוד לא ידעו שאני כבר מכירה את המקום. אחרי שבחקירה הראשונה ניסו את כל הדברים כמו מכות ואמבטיה וכ' ומאחר שכל השיטות לא עזרו, שלחו לי איזה אדם מבוגר שהיה יכול להיות האבא שלי שניסה לדובב אותי בנועם. מסרתי לאיש כתובת לא קיימת בהולנד. ידעתי שה-.v.Baerlestr. רק עד למספר מסוים ואחריו זה כבר נקרא Ruelof Hartplein וקיבלו את זה. בתום החקירה שנמשכה עד אחרי חצות הביאו אותי Rue de Soucieres שם כתבו את כתב האישום שהכיל 1-Hochverrat, Spionage ו-Feindesbeguenstigung (בגידה,

ריגול ועזרה לאויב) ושלחו אותי ל-Fresnes. האמין לי לא היה לי מצב דוח לצחוק, אבל אני רק השתוקקתי להגיע לשם ולא יכולתי לחכות עד שכבר סיימו את כתיבת כתב האישום. ביקשתי ללכת לשירותים והמלווה נשאר בחוץ. נכנסתי ועליתי על החלון וחשבתי על נורברט ועל שושו, כי ידעתי שעוד חקירה כזאת, ספק אם אנמוד בה. רציתי לקפוץ והסתכלתי למטה. ראיתי חצר של בטון והרבה מכוניות ומה אם רק אשבור לי אברים, אז יהיה עוד יותר גרוע. האמת שלא היה לי האומץ לקפוץ. הביאו אותי באמצע הלילה עם אזיקים על הידיים והרגליים ואקדח בצד ל-Fresnes. פתחו את השאר והיה שם מגרש מיסדרים עצום. המכונות נעצרה באמצע המיגרש הוציאו אותי ואמרו לי ללכת. התנודדתי איכשהו. אחד החיילים ששמרו במקום ידעה כנראה באיזה מצב מביאים את האנשים והביא לי כוס מים. רק ראיתי את המים ונעשה לי רע ואיש הגסטאפו זרק את הכוס וגער בחייל. אז עוד לא ידעו שאני יהודיה ורק אחרי החקירה השלישית אני הודיתי בכך. הכריחו אותי ללכת את כל המרחק ולעלות במדרגות בתוך הבנין. שם הורידו את האזיקים, לקחו את כל מה שהיה לי וזרקו אותי בתור איזה תא, בו היתה ערימת שקים וקשוסם נרדמתי. בבוקר שהעירו אותי הוציא השומר חתיכת מסרק מכיסו ואמר: "הסתרי, כי את לא נראת כל כך טוב. שטויות כאלה, את הדברים הקטנים האלה אני לא יכולה לשכות. עמדנו בשורה. על ידי עמדה Henny Chlobobsky ושואלת אותי אם היא נראת כמוני. אני מביטה לצד ושם עומדת כל השורה, כל הצדפתים וגם Cor וארנסט אשר ושפרבר שהיו להם חדר באותו המלון שבו גרתי, כי כדבר ראשוו הוציאו את כתובתי. היה שם עוד עריק גרמני שמצאו אותו עם נשק. הסתכלנו אחד אל השני, לדבר לא יכולנו. מולי מיששו יוצא מתא ומנקה. וזה היה קורט. הוא עומד ומסתכל ואני רואה שהוא מסתכל עוד פעם, נשאר כאילו קפוא על מקומו כחמישה צעדים ממני ובורח. אחרי-כך הכניסו אותי לתא בידוד ללא שום דבר, אפילו נייר הטואלט היה לבן שאין אפשרות להרוג דבר. אחרי זה בא הסמל האחראי על הקומה והחל לשאול אותי. אמרתי לו שאינני יודעת ולא כלום. תפסו אותי אתמוך ברחוב וראה באיזה מצב אני. אז הוא אמר שישלח לי רופא והוא עשה כן. החלו לטפל בגב שלי במשכות ובקומפרסים, כי הרביצו לי בשוט לאורך כל הגוף. הרבה זמן אחרי זה כשהיה לי כבר קשר עם השכנים, נוכחתי לדעת שכולם שנמצאו כאן היו קשורים למחתרת והיחס של סגל הכלא אליהם היה טוב יותר יחסית ופעמיים הצלחתי להעביר פתק לקורט וקיבלתי גם חשובה ממנו. אחרי החקירה השניה חקרו אותי קשות ושלחו אותי למרתף ואינני יודעת כמה זמן הייתי שם. שם נתנו רק כבוקר פרוסת לחם אחד וזה לכל היום. כשלא שלחו אותי ל-Cachot טיפלו בי אחרי כל חקירה. מצאתי על שולחן התא את האוכל שלי בתוך שמיכה, על מנת שישאר חם. גם הנשים הסוהרות פרט לאחת היו בסדר. פעם בשבוע לקחו אותי לטיול בתוך תא סגור ובאותה עת לא נמצא איש על המדרגות או בפרוזדורים. בעת הטיול לא נתנו לי לשניה לעצור כך שלא יכולתי לראות את הכתובות על, כי כל אחד כתב שם על הקירות.

אחרי שגילית לבסוף שאת יהודיה, שלחו אותך ל-Drancy? לא. אחרי שגילית זאת היתה עוד חקירה ואז הורדנו כי רשמית שקיבלתי פסק דין מוות. הפרוטוקול בעת החקירות נלקח ע"י אדם מבודד. בשנתנו לי עונש מיוחד, נתנו לי לכרוע ברך על אפון או תלו אותי עם הידיים מאחור, אז הוא ניסה לעזור, וכאשר אלה הלכו לאכול הוא שמר עליי: "למה את חושפת מכות חינוך", אבל לא האמנתי בו. עד שנתן לי פעם לקרוא את הפרוטוקול שאחד מחברינו, ארנסט אפנצלר חתום עליו. נחברר שהיה עורך דין משרטבורג, שתפסו את בתו והכריחו אותו לעבוד בשבילים תמורת שיחרורה.

הזכרת את קארל קאופמן, מחי נתקלת בו? אני כלל לא נתקלתי בו, אלא רק שמעתי עליו בברגו בלסן. הגענו לשם למחנה האוהלים בקור ובגשם שוטף ושכבנו ממש בתוך המים. למחרת עברה געלה עם אוכל וכולם התנפלו עליו ואני לא הייתי מסוגלת לכר ועמדתי בצד. העגלון היה היינץ פרנקל וזה אמר לי שלעזור הוא לא יכול אבל ששם באחד האוהלים נמצאת תיארה מוק, ושאלעה הכרה איתה.

מי זאת הייתה תיארה מוק? היא הייתה שייכת לקבוצתה של וילי וסטרול ברוטרדם והיא נתפסה אז בעת ה"נקיון הגדול" בהשתתפותו של קארל קאופמן וממנה קבלתי הפרטים. היא נתפסה אז ברוטרדם יחד עם כל הקבוצה.

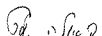
מה היה הקשר שלכם עם הצרפתים? אני לא התלהבתי מהם ביותר, מפני שכל גישתם וצורת החיים שלהם היו בניגוד מוחלט לכל ההשקפות שלנו. אבל זה היה הקשר שלנו עם יהודי צרפת ועם אנשי המחתרת שלהם.

כמה הם עזרו למעשה, במימון? לא. המימון מה משווייץ, בזה עסק קורט וכמו שאומרים, עד כמה שיוזרים פחות, הרי זה משובח. פנינו ל-Henry בענין מורי דרך, ובכל דבר שרצינו עצה כיצד לגשת לענין עד לגבול מסוים ולפי הנוחיות.

ראיון נוסף זה נערך ע"י יגאל בנימין ביום 31.12.1987 בביתה של המראינת במעלות אלוך 525/8 ירושלים 93807 והוא משלים את הראיון הקודם שנערך ע"י עדינה כוכבה בשנת 1956/57. הראיון יישמר במדור הולנד של הארכיון של בית לוחמי הגטאות בתיק מס. 60.

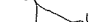
אני החתומה מטה מאשרת בחתימת ידי את תוכנם ורוחם של הדברים ה"ל.

תאריך: 1.6.88

חתימה: 

שם המראינת:

תאריך: 24.5.88

חתימה: 

שם המראיין: 